Καρπου Παπαδοπουλος
Αιτηλ (;)
272

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς τὴν 21 Φεβρουαρίου 1865 παρὰ τοῦ Συνταγματάρχου ἀριστειούχου καὶ ἱππότου Κ. ΚΑΡΠΟΥ ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ἐν τῷ Ναῷ τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν εἰς τὴν τελετὴν κατὰ τὴν εἰς τὸ Α΄. Κοιμητήριον ἀνακομιδὴν τῶν ὀστῶν τοῦ ἀοιδήμου Στρατηγοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, Δολοφωνηθέντος πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν.

» Φωνὴ ἠκούσθη ἐκ χειλέων κλαυθμοῦ καὶ δεήσεως
» υἱῶν Ἰσραὴλ (Ἱερ. κεφ. Ε΄. § 21).

Ναί, συμπολῖται! ἡ φωνὴ τοῦ ἀκούσματος τῆς σκληρᾶς καὶ ἀδίκου ἀπωλείας τοῦ ἀτρομήτου Στρατηγοῦ Ὁδυσσέως Ἀνδρούτσου οὗτινος τὰ ὀστᾶ βλέπετε λαβόντος μαρτυρικὸν θάνατον ἕνεκα πολιτικῆς ῥαδιουργίας, ἐξήγειρεν εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἁπανταχοῦ εὑρισκομένους τὸν κλαυθμὸν καὶ ἐκ τῶν χειλέων αὐτῶν τὰς ἀρὰς διὰ τὴν στέρησίν του ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν κίνδυνοι καὶ ἀπειλαὶ καταστροφῆς τὴν Πατρίδα περιεκύκλουν, καὶ καθ' ἣν διὰ τῆς ἀρωγῆς καὶ τῶν στρατηγικῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ τῇ συνδρομῇ τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν του ἐμόχθει ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τῆς καὶ τῆς εὐοδώσεως τῶν ἐλευθεριῶν της, καὶ τὴν δέησιν πρὸς τὸν Ὕψιστον, ἵνα μὴ ἐγκαταλείψῃ αὐτὴν ἀφ' ἑνὸς ἀπέναντι τοῦ γενομένου ἀνομήματος ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ στρατιώτου αὐτὴν στρατεύοντος ὑπὲρ τῆς ἀνορθώσεως τῆς ὑπὸ τῶν βαρβάρων βεβηλωθείσης Χριστιανικῆς Πίστεως καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐλεήσῃ τοὺς συντελέσαντας εἰς τὴν διάπραξιν τῆς ὀλεθρίας διὰ τὴν Πατρίδα ἀπωλείας αὐτοῦ.

Διὸ ἐπικαλοῦμαι τὴν προσοχήν σας, Κύριοι, διὰ νὰ ἐκφωνήσω ὀλίγας λέξεις περὶ τῆς προκειμένης τελετῆς τοῦ ἀοιδίμου Στρατηγοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν στρατηγικῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ, καὶ ταυτοχρόνως νὰ καταδείξω εἰς τὴν παροῦσαν κοινωνίαν μας πῶς ἐπῆλθεν ἡ παλιγγενεσία τῆς Ἑλλάδος δι' ἣν ἀναπνέομεν σήμερον τὸν ἐλεύθερον ἀέρα.

Μέγας προορισμὸς ἐξετελέσθη παρὰ τῆς θείας προνοίας τὸ 1797 ἔτος διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν Ἑλληνικοῦ ἡμῶν ἔθνους ἀπὸ τὸ αἱμοσταγὲς καὶ αἱμοβόρον Σκῆπτρον τοῦ Μωαμεθανισμοῦ.

Τριακόσια ἑξήκοντα ἑπτὰ ἔτη ὑπὸ τὴν δουλείαν αἱ θερμαὶ παρακλήσεις μετὰ δακρύων καὶ οἱ ἐγκάρδιοι ἀναστεναγμοὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἔφθασαν εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ ἐπουρανίου Πατρὸς καὶ εἰσακουσθῆσαν, δι' ὃ ηὐδόκησεν ὁ ἐλεήμων θεὸς κατὰ τὸ ῥηθὲν ἔτος καὶ ἐνέπνευσεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ῥήγα Φερραίου καὶ ἐνέσπειρεν αὐτὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας εἰς τοὺς Ἕλληνας δι ἡδονικῶν ᾀσμάτων, συνάμα δὲ διερμήνευσεν αὐτοὺς καὶ πῶς δύνανται νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν δουλείαν.

Ὁ πρῶτος ἀνὴρ, ὅστις συνέταξεν τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἦτον ὁ Ῥήγας Φερραῖος καὶ διὰ τῶν ἀποστόλων της ἡ ἑταιρία αὕτη διέδωσε εἰς πάντα Ἕλληνα ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς γῆς τὴν ἰδέαν τῆς ἐγέρσεως κατὰ τῆς τυραννίας, ἰδίως δὲ εἰς τὴν πρωτότυπον Ἑλλάδα.

Οἱ ἀπόστολοι τῆς Ἑταιρίας ταύτης περιερχόμενοι πανταχοῦ ἔφθασαν εἰς τὰ μέρη ταῦτα τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀναζητοῦντες ἐπισήμους ἄνδρας καὶ ἱκανοὺς διὰ τὴν κίνησιν τῆς ἐπαναστατικῆς μηχανῆς, κατηχοῦντες καὶ μυοῦντες αὐτοὺς τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

274

Κατὰ τὰς ὑπωρείας ὅθεν τοῦ Ἑλικῶνος καὶ Παρνασσοῦ ἀνεῦρον καὶ τὸν ἀοίδιμον στρατηγὸν Ὀδυσσέα Ἀνδρούτσου (περὶ οὗ πρόκειται λόγος) τὸν ὁποῖον προπαρεσκεύασαν διὰ τὸ ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Ὀδυσσεὺς οὗτος ἦτον υἱὸς τοῦ περιβλέπτου Ἀνδρούτσου ἐκ Λοκρίδος, ὅστις πρῶτος εἶχε συλλάβει τὴν ἰδέαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐμόχθησεν οὐκ ὀλίγον.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτον ἀνὴρ συνετὸς, εὐφυὴς, μάχιμος καὶ ἐπίφοβος εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Πατρίδος, τότε δὲ διετέλει στρατιωτικὸς διοικητὴς, ἤτοι καπετάνιος, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Λεβαδίας διωρισμένος παρὰ τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ Πασᾶ.

Ἀφοῦ τέλος ὡρίμασεν ἡ ὑπόθεσις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἐπῆλθε καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς παλιγγενεσίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ 25 Μαρτίου τοῦ 1821, καθ' ἣν ἐδόθη τὸ σημεῖον τῆς ῥήξεως τοῦ πυρὸς κατὰ τῶν δεσποζόντων τὴν Ἑλλάδα τυράννων τούρκων. (1)

---

(1) *Ἠγαπημένοι μου Γαλαξειδιῶται*·

«Ἤτανε βέβαια ἀπὸ τὸν Θεὸ γραμμένο νὰ ἁδράξωμε τὰ ἄρ» ματα μία ἡμέρα, καὶ νὰ χυθοῦμε καταπάνου στοὺς τυράννους » μας, ποῦ τόσα χρόνια ἀνελεήμονα μᾶς τυραγνεύουν. Τί τὴ θέ» λομε, βρὲ ἀδέρφια, αὐτὴ τὴν πολυπικραμένη ζωὴ, νὰ ζοῦμε ἀ» ποκάτου στὴν σκλαβιὰ, καὶ τὸ σπαθὶ τῶν Τουρκῶν νὰ ἀκονιέ» ται στὰ κεφάλια μας· δὲν τηρᾶτε ποῦ τίποτα δὲν μᾶς ἀπό» μει(ν)ε· αἱ ἐκκλησιαι μας γενήκανε τζαμιὰ καὶ ἀχούρια τῶν » Του(ρ)κῶν· κανένας δὲν μπορεῖ νὰ πῇ πῶς τάχα ἔχει τίποτα ἐ» δικότου, γιατὶ τὸ ταχὺ βρίσκεται φτωχὸς, σὰ διακονιάρης στὴ » στράτα· αἱ φαμελιές μας καὶ τὰ παιδιά μας εἶναι στὰ χέρια » καὶ στὴ διάκρισι τῶν Τουρκῶν. Τίποτα, ἀδέρφια δὲν μᾶς ἔμεινε » δὲν εἶναι πρέποντας νὰ σταυρώσωμε τὰ χέρια, καὶ νὰ τηρᾶμε » τὸν οὐρανό· ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωκε χέρια, γνῶσι καὶ νοῦ· ἂς ρωτή» σωμε τὴν καρδία μας καὶ ὅ,τι μᾶς ἀπαντυχαίνει ἂς τὸ βάλ» λωμε γλήγορα σὲ πρᾶξιν, καὶ ἂς εἴμεθα, ἀδέρφια, βέβαιοι τὸ » πῶς ὁ Χριστός μας ὁ πολυαγαπημένος θὰ βάλῃ τὸ χέρι ἀπά» νου μας. Ὅ,τι θὰ κάμωμε, πρέποντας εἶναι νὰ τὸ κάμωμε μίαν » ὥραν ἀρχήτερα, γιατὶ ὕστερα θὰ χτυπᾶμε τὰ κεφάλια μας. » Τώρα ἡ Τουρκιὰ εἶναι μπερδευμένη σὲ πολέμους, καὶ δὲν ἔχει » ἀσκέρια νὰ στείλῃ καταπάνου μας. Ἂς ὠφεληθοῦμε ἀπὸ τὴν

Ἀπὸ τὸ Ταίναρον τῆς Πελοποννήσου ἕως εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν Κόλπον ἀπέναντι τῆς Ἄρτης, καὶ ἀπὸ τὸ Σούνιον καὶ Σαρωνικὸν Κόλπον ἕως τὸν Θερμαϊκὸν ἀπέναντι τῆς Λαμίας, καὶ ἀπὸ τὰς μαχίμους νήσους τῆς Μεσογείου θαλάσσης ἠγέρθησαν σύμπαντες

» περίστασι, ὁποῦ ὁ Θεός, ἀκούωντας τὰ δίκαια παράπονά μας, » μᾶς ἔστειλε διὰ ἐλλόγου μας· μία ὥρα πρέποντάς εἶναι νὰ ξε- » σπάσῃ αὐτὸ τὸ μαράζι, ὅπου μᾶς τρώγει τὴν καρδιά. Στὰ ἄρ- » ματα, ἀδέλφια· ἢ νὰ ξεσκλαβωθοῦμε ἢ ὅλοι νὰ πεθάνωμε· καὶ » βέβαια καλλίτερο θάνατο δὲ μπορεῖ να προτιμήσῃ κάθε χρι- » στιανὸς καὶ Ἕλληνας.

» Ἐγώ, καθὼς τὸ γνωρίζετε καλότατα, ἀγαπητοί μου Γαλαξε- » διῶταις, ἠμπορῶ νὰ ζήσω βασιλικά, μὲ πλούτια, τιμαὶς καὶ » δοξαις· οἱ Τοῦρκοι ὅ,τι καὶ νὰ ζητήσω μοῦ τὸ δίνουνε παρα- » καλῶντας, γιατὶ τὸ σπαθὶ τοῦ Ὀδυσσέα δὲν χωρατεύει· ἔπειτα » κοντὰ στὰ ἄλλα ἐνθυμοῦνται τὸν πατέρα μου, ποῦ τοὺς ἐζε- » μάτισε. Μὰ σᾶς λέγω τὴν πᾶσαν ἀλήθεια, ἀδέρφια, δὲ θέλω » ἐγὼ μονάχα νὰ καλοπερνάω, καὶ τὸ γένος μου να βογκάῃ στὴ » σκλαβιά· μοῦ καίεται ἡ καρδία μου, σὰ βλέπω καὶ συλλογιοῦ- » μαι πῶς ἀκόμα οἱ Τοῦρκοι μᾶς τυραγνεύουν.

» Ἀπὸ τὸ Μωριὰ μοῦ στείλανε γράμματα, πῶς εἶναι τὰ πάν- » τα ἕτοιμα. Ἐγὼ εἶμαι στὸ ποδάρι μὲ τὰ παλληκάρια μου· μὰ » θέλω πρῶτα νὰ ἦναι βέβαιος τὸ πῶς θὰ μὲ ἀκολουθήσετε καὶ » ἐσεῖς· ἂν ἐσεῖς κάμετε ἀρχὴ ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, καὶ ἐγὼ ἀπὸ » τὴν ἄλλη, θὰ σηκωθῇ ὅλη ἡ Ῥούμελη· γιατὶ ὁ κόσμος φοβᾶ- » ται· μὰ σὰ ἰδῇ ἐλλόγου σας, ποῦ ἔχετε τὰ καράβια, καὶ ξέρετε » καλλίτερα τὰ πράγματα, τὸ πῶς σηκόνετε τὸ μπαεράκι, θανὰ » ξεθαρέψῃ καὶ τελειώσῃ ὄχι καλλίτερα τὸ πρᾶγμα.

« Περιμένω ἀπόκρισι μὲ τὸν ἴδιον ποῦ φέρνει τὸ γρᾶγμα μου. » Τὴ μπαρούτη καὶ τὰ βόλια τὰ ἔλαβα, καὶ τὰ ἐμέρασα· νὰ μὲ » οἰκονομήσετε καὶ στουρνάρια καὶ ἂν σᾶς περισσεύῃ καὶ ἄλλη » μπαρούτη νὰ μοῦ στείλετε, γιατὶ θὰ τὴν δώσω καὶ στοὺς Πα- » τρατσικιώταις.

« Τοῦ Πανουριᾶ τὰ λόγια μὴ τὰ πολυακοῦτε· εἶναι φοβιτσά-

276

οἱ Ἕλληνες καὶ κατέσφαξαν τοὺς ἐξουσιάζοντας τὴν Ἑλλάδα ἐντοπίους Τούρκους καὶ τοὺς φρουροὺς τῆς ἐξουσίας αὐτῶν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις. (Εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ἠγέρθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς ἄλλα μέρη, εἰς τὴν Ἤπειρον, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν καὶ Κρήτην, ἀλλὰ δὲν εὐδοκίμησαν). Ἀφοῦ τέλος ἐκαθαρίσθη ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὸ βάρος τῶν τυράννων τούρκων, συνῆλθε τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ συνεκρότησε τὴν ἐν Ἐπιδαύροις πρώτην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ ἀποκατέστησε κεντρικὴν διοίκησιν, ἔκτοτε δὲ ἐκηρύχθη ἡ Ἑλλὰς ἐξ αὐτομάτου κράτος ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον.

Ἐπὶ τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης περιστάσεως ὁ Σουλτάνος μαθὼν τὰ γεγονότα ταῦτα ἔμεινεν ἐμβρόντητος! διότι δὲν ὑπῆρχον τοῦρκοι ἐν τῇ Ἑλλάδι ἵνα καταπολεμήσωσι τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἐπειδὴ ἐσφάγησαν, ὡς προείπομεν, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ ὁ Σουλτάνος; Ἰδού. Ἐκίνησε μετὰ θυμοῦ τὰ πλήθη τῶν τούρκων τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀφρικῆς, σχηματίζων στόλους καὶ στρατιωτικὰ σώματα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἀπηύθυνεν αὐτὰ κατὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ κατασπαράξῃ τοὺς ὀλίγους Ἕλληνας.

Τὸ πρῶτον σῶμα τῶν Τούρκων, τὸ ὁποῖον εἰσέβαλε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἦτον ὁ Ὀμὲρ Πασᾶς Βριόνης μὲ τοὺς μαχιμωτέρους Τούρκους, τὸν ὁποῖον πρῶτος ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπήντησεν εἰς τῆς *Γραβιᾶς τὸ Χάνι* μὲ ἑκατὸν μαχίμους ἄνδρας διὰ τοῦ χοροῦ καὶ εἶπεν αὐτῷ «Στάσου Τοῦρκε! ποῦ προβαίνεις!» καὶ συνεπλάκη μετ' αὐτοῦ· πεισματώδους μάχης δὲ γε-

---

» ρης· μὰ σὰ τὸ σηκώσωμε ἐμεῖς, ἀλλέως δὲ μπορεῖ νὰ φκιάσῃ,
» πάρεξ νὰ ἔρθῃ μὲ τὸ μέρος μας.

» Αὔριο τὸ βράδυ νὰ ἔρθῃ ἕνας στὸ μοναστῆρι καὶ θὰ εὕρῃ
» τὸν Γκούρα γιὰ νὰ μιλήσῃ, σὰν νὰ ἤμουνα ἐγὼ ὁ ἴδιος. Τὸν
» Γκούρα νὰ τὸν ἀγαπᾶτε· εἶνε παιδὶ δικό μου καὶ καλὸ παλ-
» ληκάρι.

» Χαιρετίσματα σὲ ὅλους τοὺς φίλους πέρα καὶ πέρα.

» 22 Μαρτίου 1821.

» Σᾶς χαιρετῶ καὶ σᾶς γλυκοφιλῶ.

Ὁ ἀγαπητός σας

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΙΤΖΟΥ

277

νομένης καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐπὶ τέλους ἐθριάμβευσεν ὁ Ὀδυσσεύς.

Μὲ τὴν μάχην ταύτην ὁ Ὀδυσσεὺς ἔδωκε νὰ ἐννοήσουν οἱ Τοῦρκοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἠγέρθησαν καὶ ἐπιμόνως ζητοῦσιν τὴν ἐλευθερίαν των· καὶ θὰ τὴν λάβουν, θὰ τὴν λάβουν.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην καὶ μετὰ πολλὰ ἄλλα στρατηγικὰ ἐπιχειρήματα, ὁ Ὀδυσσεὺς διεκρίθη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα καὶ οἱ Σωματάρχαι τῶν μερῶν ἐκείνων ἐσεβάσθησαν τὸν ἄνδρα καὶ ἐτέθησαν ἑκουσίως ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, ὥστε ὁ Ὀδυσσεὺς ἔλαβεν ὅλον τὸ βάρος τοῦ πολέμου κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκινοῦσε τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπὸ τὴν τότε ἀρτισύστατον Ἑλληνικὴν Διοίκησιν δὲν ἐλάμβανεν οὔτε στρατὸν, οὔτε τροφὰς, οὔτε πολεμοφόδια, οὔτε μισθοὺς, ἀλλ' ὅλα ταῦτα ἐπρομηθεύετο διὰ τῆς φρονήσεως καὶ βαρύτητός του.

Ἕως τότε διὰ τῆς Ἑλληνικῆς δυνάμεως ἐχαρακτηρίσθησαν τὰ μεθόρια τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος μέχρι τῆς Φθιώτιδος.

Τὰ ἐκστρατεύοντα Τουρκικὰ σώματα ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἀποσπώμενα ἀπὸ τὴν Λάρισσαν καὶ Λαμίαν καὶ διερχόμενα τὰς Θερμοπύλας ἐπετίθεντο κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐστηρίζετο εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Παρνασσοῦ ἀπέναντι τῶν Θερμοπυλῶν ὡς προπυργίου τῆς πατρίδος καὶ ἅμα ἐνεφανίζοντο οἱ Τοῦρκοι ὥρμουσε καὶ ἐκτυποῦσεν αὐτοὺς πότε μὲν κατὰ μέτωπον, πότε δὲ ἐκ πλαγίων καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὰ νῶτα κατὰ τὰς περιστάσεις ὥστε ἀποκατέστη μέγα φόβητρον τῶν Τούρκων· καὶ ὅσον ἔζη ὁ Ὀδυσσεὺς ἕως τὸ 1824 σῶμα Τούρκων δὲν ἐτόλμησε νὰ προβῇ καὶ ἕως τὴν Ἀττικήν.

Ὡς ἐκ τῆς περιστάσεως αὐτῆς οἱ Ἀθηναῖοι Ἕλληνες μὲ τοὺς παραπλησίους Δήμους ὠφελήθησαν τὰ μέγιστα, διότι ἐγερθέντες καὶ οὗτοι ὥρμησαν καὶ ἀπέκλεισαν τοὺς ἐντοπίους Ἀθηναίους Τούρκους καὶ τὴν φρουρὰν τῆς ἐξουσίας αὐτῶν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Οἱ κεκλεισμένοι οὗτοι Τοῦρκοι μὴ λαβόντες οὐδεμίαν βοήθειαν ἀπὸ τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς (διὰ τοὺς λόγους οὓς προείπομεν) οἱ Ἀθηναῖοι Ἕλληνες ὥρμησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Ἀκρόπο-

278

λιν ἐξ ἐφόδου, τοὺς δὲ τούρκους μετέφερον εἰς τὴν πόλιν καὶ κατέσφαξαν αὐτοὺς ἅπαντας σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις.

Οἱ Ἀθηναῖοι εὗρον τὴν Ἀκρόπολιν κατακερματισμένην ἀπὸ τὰς περιστάσεις τοῦ πολέμου, εὗρον αὐτὴν ἄνευ πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν, ὥστε ἐὰν ἤθελε προσβληθῇ αὕτη ἀπὸ ἄλλους Τούρκους, ἐκυριεύετο εὐκόλως πάλιν. Ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις τότε οὖσα εἰς δυσάρεστον θέσιν δὲν εἶχεν οὔτε τοὺς τρόπους οὔτε τὰ μέσα διὰ νὰ ἐπισκευάσῃ τὸ φρούριον, καὶ ἐφοδιάσῃ αὐτό. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοιαύτην περίστασιν διώρισαν τριμελῆ ἐπιτροπὴν ἐξ Ἀθηναίων, καὶ ἔπεμψαν αὐτὴν πρὸς τὸν Ὀδυσσέα, καὶ προσεκάλεσαν αὐτὸν καὶ παρέδωκαν τὴν Ἀκρόπολιν εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπιχειρεῖ καὶ ἐπισκευάζειπαραχρῆμα τὴν Ἀκρόπολιν ἐφοδιάζει αὐτὴν μὲ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια δι' ἀντίστασιν ἱκανοῦ χρόνου, καὶ ταῦτα ἔπραξε πάλιν διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν Ἀθηναίων, καταθέτας καὶ ἐξ ἰδίων του ὁ Ὀδυσσεὺς δεκαπέντε χιλιάδας γρ. πρὸς ἀγορὰν σίτου διὰ τὸ φρούριον καὶ ταῦτα ἔδωκε τοῖς Ἀθηναίοις ὡς δάνειον νὰ τὰ ἀποδώσωσιν μετὰ ἓν ἔτος ἀπὸ τὰς προσόδους τῶν Τουρκικῶν κτημάτων, ἀλλὰ τῷ χρεωστοῦνται ἕως τὴν σήμερον. Ἰδοὺ δὲ καὶ τὸ χρεωστικὸν ὁμόλογον τῶν Ἀθηναίων.

« Διὰ τοῦ παρόντος δηλοποιοῦμενἡμεῖς οἱ ὑποφαινόμενοι, ὅτι ὁ Γενναιότατος Καπετὰν Ὀδυσσεὺς, ἔχοντας ἀνάγκην ἡ Πατρίς μας ἔδοσεν ἐξ ἰδίων του διὰ σιτάρι καὶ Γεβερτζιλὲν ὅπου ἐφέραμεν διὰ τὸ κάστρον γρόσια χιλιάδας δέκα τέσσαρας καὶ ἑξακόσια ἐννέα καὶ παράδες δέκα γρ. 14,609 καὶ παράδ. 10. Καὶ εἰς ἔνδειξιν ἐδόσαμεν εἰς χεῖρας του τὸ παρὸν ἐσφραγισμένον τῇ σφραγῖδι τῆς κοινότητος καὶ ὑπογεγραμμένον παρ' ἡμῶν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 22 8βρίου 1822.

Δημήτρ. Βουζίκης	Νικόλ. Ζαχαρίτζας
Σπυρίδ. Παλαιολόγος	Θ. Λογοθέτου.
Στέφ. Χ. Φιλίππου	Παναγῆς Γκίζας.
Νικόλ. Καρακατζάνης	Ἰωάννης Π. Βλάχος
Νικόλαος Περῆς	Ιωάννης Πάλλης
Στάμος Μπουλίτζης	Ἀναγνώστ. Τσουμούγιας
Χρῆστος Ταβάνης (Τ. Σ).	Σπῦρος Μενιδιάτου
. . . . Πετράκης	Ἀναγνώστης τοῦ . . .

279

Συμεὼν Σγουμπρὸς.
Χ. Νικολ. Πάστρας
Σπῦρ. Παναγιωτάκης
Παλαιολόγος Πανταζῆς
Συμεὼν Γαλάκης
Σωτήριος Μπερσῆς
Δημητρ. Τυροποῦλος
(. . . . . . , ...)
Χαρίτος Χτενᾶς.
Γιάννης Πανταζῆς Χῖος
Ἄγγελος Γέροντας
Σπυρίδων Βενιζέλος
Χ. Σπῦρος Γκικάκης
Σταῦρος Πατούσας
Ἀναγνώστης Ξηροτάγαρος
Παναγ. Ματουκᾶς
Ἀντώνιος Καλοπαναγιώτης
Χ. Δ. Χαλκοκονδύλης
Χ. Ἀναγνώστ. Μενιδιάτης

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐλυπεῖτο διότι δὲν ὑπῆρχεν ὕδωρ ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ ἦτον κίνδυνος, ἀλλὰ διὰ τῆς φρονήσεώς του κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ πρὸ πολλῶν αἰώνων κεκαλυμμένον φρέαρ τῆς Κλεψύδρας ἀπέχον ἕως εἴκοσι βήματα ἀπὸ τὸ τεῖχος, καὶ ἀνασκαφῆς γενομένης εὑρέθη τὸ φρέαρ ἔχων ἄφθονον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἐξήρκει διὰ δύω χιλιάδας ἀνθρώπους εἰς κάθε εἴκοσι τέσσαρας ὥρας καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνήγειρεν ὁ Ὀδυσσεὺς μέγιστον ἰσχυρὸν προμαχῶνα καὶ συμπεριέλαβε τὸ φρέαρ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Ἰδοὺ δὲ ὁ προμαχὼν ἐκεῖνος κεῖται εἰς τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως ἐντὸς τοῦ τείχους ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτέθη καὶ ἐπιγραφὴ λέγουσα·

« Προμαχῶνα τόνδε
« Πηγαίου ὕδατος
« Ἀνήγειρεν ἐκ βάθρον
« Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου
« Ἑλλήνων Στρατηγός !

Ἀφοῦ τοιουτοτρόπως ὁ Ὀδυσσεὺς ἀποκατέστησε τὴν Ἀκρόπολιν ἀξιόμαχον, διώρισε καὶ φρούραρχον ἕνα τῶν ἀξιωματικῶν του τὸν Ἰωάννην Γούραν, αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τὸν στρατόν του καὶ τριακοσίους Ἀθηναίους ἐξῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα εἰς ἀπάντησιν νέας ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων καὶ μεθ᾽ ὅλης τῆς στρατιωτικῆς δραστηριότητος ἠγωνίζετο.

Τὸ 1823 ἔτος βλέποντες οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐβοίας, ὅτι μόνος ὁ Ὀδυσσεὺς κινεῖ τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα καὶ ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ εἰς πολλὰς περιστάσεις ἔσωσε πολὺν λαὸν ἀπὸ τὴν σφαγὴν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Τούρκων,

280

συνῆλθον ἐν 'Αθήναις ἅπαντες οἱ πρόκριτοι καὶ ἔφοροι τότε τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἀνηγόρευσαν τὸν 'Οδυσσέα Στραταρχην πάσης τῆς 'Ανατολικῆς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας περιζώσαντες αὐτὸν μὲ πολύτιμον ξίφος.

Κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτὴν περίστασιν εἰσέβαλεν ἕτερον Σῶμα Τούρκων εἰς τὴν 'Ανατολικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ εἰκοσιδύω χιλιάδας ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ 'Ισοὺφ-Πασᾶ Πρεκόφτζαλη, ὅστις κατερήμονε τὸν τόπον διὰ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ πυρός. Ὁ Ὀδυσσεὺς τότε μετὰ σπουδῆς παραλαμβάνει τὸν στρατόν του καὶ ἐξῆλθεν εἰς ἀπάντησιν τῶν Τούρκων τούτων καὶ περιέστειλε τὴν ὁρμὴν αὐτῶν διασώσας πολὺν λαὸν ἀπὸ τὴν σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν.

'Ο 'Ισοὺφ Πασᾶς μὴ δυνάμενος νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς δυνάμεις του περαιτέρω, διῆλθε τὰ πεδινὰ μέρη τῆς Λεβαδίας καὶ τῶν Θηβῶν καὶ ἐπροχώρησεν ἕως εἰς τὴν Εὔβοιαν καὶ ὑπέταξε τὸν ἐκεῖσε λαόν. Μὴ δυνάμενος δὲ νὰ προβῇ καὶ εἰς τὴν 'Αττικὴν ὑπεχώρησε καὶ ἀπῆλθεν ἐκτὸς τῶν Θερμοπυλῶν καὶ διελύθη εἰς Λαμίαν καὶ Λάρισσαν.

'Ο 'Οδυσσεὺς δράττων τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀπουσίας τῶν στρατευομένων τούρκων, μεταβαίνει εἰς τὴν Εὔβοιαν καὶ ἐπαναστατεῖ τὸ δεύτερον τὸν λαὸν τῆς Εὐβοίας· συγκροτήσας δὲ μέγα στρατόπεδον πολιορκεῖ τὸ φρούριον τῆς Χαλκίδος ἐπὶ πέντε μῆνας καὶ ἐπειδὴ ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦτο νῆσος καὶ ἀπητοῦντο καὶ Ναυτικαὶ δυνάμεις συνεμάχησε μὲ τὸ κοινὸν τῶν Ψαριανῶν, οἵτινες ἐκρατοῦσαν τὴν διὰ θαλάσσης πολιορκίαν μὲ τὰ πλοῖά των, καὶ περὶ τῆς πολιορκίας ταύτης ἂς τὸ ὁμολογήσουν οἱ ἐπιζῶντες Ψαριανοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς.

Ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς μάχας ὅσας ἔκαμεν ὁ Ὀδυσσεὺς ἕως τότε, ἡ σημερινὴ ἡμέρα δὲν ἐπαρκεῖ, ἀλλὰ παραλείπομεν αὐτὰς καὶ λέγομεν στρατηγικά τινα ἐπιχειρήματά του, ἅτινα ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Σουλτάνος, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, τὸ δεύτερον ἔτος αὐτῆς τὸ 1822 ἐκίνησε γενικὴν καὶ μεγάλην ἐκστρατίαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἀπὸ ἑκατὸν πενήντα χιλιάδας Τούρκων, σκοπὸν ἔχων νὰ μὴν ἀφήσῃ αὐτῆ οὔτε ἴχνος Ἑλληνικόν. Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὰ τῆς θαλασσίας δυνάμεως

δὲν λέγομέν τι, ἐπειδὴ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἐπί τοῦ προκειμένου λόγου μας, καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς δυνάμεις τῆς ξηρᾶς, ὥρμησαν αὗται πανταχόθεν κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ νὰ φέρωσιν αὐτοὺς εἰς ἔκπληξιν καὶ ἀμηχανίαν, διηρέθησαν εἰς τρεῖς φάλαγγας, καὶ ἡ μὲν πρώτη καὶ ἡ μεγαλητέρα φάλαγξ, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Δράμαλη Πασσᾶ ὥρμησε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ προέβη εἰς τὴν Ἀργολίδα διὰ νὰ συνεννοηθῇ καὶ μὲ τοὺς στόλους του διὰ νὰ καταστρέψουν τὸν Ἑλληνισμόν. Ἡ δὲ δευτέρα φάλαγξ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μεχμὲτ-Ρεσὶτ-Πασσᾶ Ῥούμελη-Βαλεσὶ προσέβαλε τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα παραπόδας τοῦ Δράμαλη Πασσᾶ ὅπως τοῦ τηρῇ τὴν συγκοινωνίαν καὶ μὲ τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς Λαμίας καὶ Λαρίσσης, νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὸν λαὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.

Καὶ ἡ τρίτη φάλαγξ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ὀμὲρ Πασσᾶ Βριόνη μὲ τὸ ἄνθος τῶν Τουρκαλβανῶν προσέβαλε τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν καὶ ὑπέταξε, καὶ μόνον τὸ Μεσολόγγιον ἀντέστη καὶ ἐμάχετο.

Οἱ Πασάδες οὗτοι εἶχον φερμάνι (διαταγὴν) παρὰ τοῦ Σουλτάνου, ὅτι ἀφοῦ ἤθελον καταβάλῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν νὰ κατασφάξουν τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ ἑπτὰ ἐτῶν ἡλικίαν καὶ ἄνω.

Εἰς τὴν φρικαλέαν ταύτην περίστασιν οἱ Ἕλληνες βλέποντες τὰς ὑπερτέρας δυνάμεις τῶν Τούρκων ἔμενον εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ πανικὸν φόβον! καὶ ἐσκέπτοντο ἕκαστος πῶς νὰ καταφύγῃ νὰ εὕρῃ ἄσυλον τόπον τῆς ζωῆς του.

Τὴν περίστασιν ταύτην ἂς τὴν ὁμολογήσουν αἱ Ἰονικαὶ νῆσοι, αἵτινες ἐπλήσθησαν τότε ἀπὸ πρόσφυγας, ἂς τὴν ὁμολογήσουν, λέγω, τὰ ὑψηλότερα ὄρη, τὰ σπήλαια καὶ αἱ ὀπαὶ τῆς γῆς, ἅτινα ἐπλημμύρησαν ἀπὸ πρόσφυγας!

Τότε εἶχον ἔλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα πάμπολλοι Ἕλληνες ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἀλλαχόθεν, ἵνα συναγωνισθῶσι καὶ αὐτοί, ἀλλ' εἰς τὴν δεινὴν ταύτην περίστασιν ἀπηλπίσθησαν καὶ οἱ πλεῖστοι ἔφυγον εἰς τὰ ὀπίσω μὲ μαραμένα χείλη κραυγάζοντες τετέλεσται ἡ Ἑλλάς, τετέλεσται ἡ Ἑλλάς!!! Καὶ ἔτι μᾶλλον ἀπελπίσθησαν, διότι εἶδον ὅτι τινὲς πρόκριτοι καὶ καπετανέοι τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπροσκύνησαν καὶ ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ τὸ μίασμα τοῦτο ἤρχισε νὰ διαδίδεται καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔτι περισσότερον ἀπηλπίσθησαν διότι

282

εἶδον ὅτι οἱ λαοὶ τῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων νήσων, βλέποντες ὅτι ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς καὶ ἡ Πελοπόννησος ἐπλήσθησαν ἀπὸ τούρκους, στόλοι δὲ τοῦ Σουλτάνου νὰ περιπλέουν πέριξ τῶν νήσων αὐτῶν καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι, ἔδραμον πολλοὶ πρόκριτοι τῶν νήσων αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνενέωσαν τὰς παλαιάς των συνθήκας, τινὲς μάλιστα ἐπλήρωσαν εἰς τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν τὸν καθυστερούμενον δύω ἐτῶν φόρον.

Εἰς τὴν φρικαλέαν ταύτην περίστασιν ὁ Ὀδυσσεὺς βλέπων ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἀποτυγχάνει καὶ κατὰ συνέπειαν καταστρέφεται τὸ ἔθνος ἔκλαυσε πικρῶς!!! Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὡς ἀπὸ ἀόρατον δύναμιν ὠθούμενος ἐγείρεται, ἐξαγριοῦται καὶ κινεῖται, καὶ τὴν μὲν ἰδέαν τοῦ προσκυνησμοῦ καταπαύει καὶ εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ τῶν τριῶν φαλάγγων τῶν τούρκων ταύτην συντελεῖ καὶ ματαιοῦται ἡ μεγάλη ἐκστρατεία αὕτη τοῦ Σουλτάνου καὶ ἰδοὺ πῶς. Πρῶτον τιμωρεῖ τινὰς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ καὶ ἐπαπειλῇ διὰ γραμμάτων τοὺς ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι προσκυνήσαντας· ἔπειτα συσσωματοῦται καὶ ῥίπτεται κατὰ τῆς δευτέρας φάλαγγος τοῦ Μεχμὲτ Ῥεσὶτ Πασᾶ καὶ συγκροτεῖ δύο πεισματώδεις μάχας, μίαν εἰς τὴν Κωμόπολιν Δαδὶ καὶ ἑτέραν εἰς τὸ Μετόχι τοῦ Μοναστηρίου τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ εἰς μὲν τὴν μίαν νικᾷ τοὺς τούρκους, εἰς τὴν ἑτέραν νικᾶται, ἀλλὰ δὲν ἀπελπίζεται, παραχρῆμα ἐπιχειρεῖ διαπραγμάτευσιν μὲ τὸν Μεχμὲτ Ῥεσὶτ Πασᾶν διπλωματικῶς καὶ διὰ τῆς πανουργίας του ἐξαπατᾷ τοὺς τούρκους καὶ ἀποπέμπει αὐτοὺς τῶν Θερμοπυλῶν, οἵτινες ἀπῆλθον εἰς Λαμίαν καὶ Λάρισσαν καὶ διελύθησαν καὶ τοιουτοτρόπως σώζεται ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς τὸ ἔτος τοῦτο ἀπὸ τὸν κίνδυνον, οἱ δὲ λαοὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἑστίας των. Τὸ στρατήγημα τοῦ Ὀδυσσέως τοῦτο ἐχειροκροτήθη παρὰ πάντων.

Ἑπομένως ὁ Ὀδυσσεὺς συναθροίζει τοὺς μαχιμωτέρους ἄνδρας τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ ἐκστρατεύει εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα νὰ κτυπήσῃ καὶ τὴν τρίτην φάλαγγα ὑπὸ τοῦ Ὀμὲρ Πασσᾶ Βριώνη, ὅστις πολιόρκει τὸ Μεσολόγγιον. Ὁ Ὀμὲρ Πασσᾶς μαθὼν τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὀδυσσέως, τοῦ ὁποίου ἐγνώριζε τὴν ἱκανότητα ἀπὸ προηγουμένας ἄλλας περιστάσεις, ἐπτοήθη καὶ μετὰ μίαν ἄτυχῆ ἔφοδον παραλείπει ἐνώπιον τοῦ Μεσσολογγίου τὰ πυρόβολά του, σκηνὰς καὶ πολεμοφόδια, καὶ μέσης νυκτὸς λύει τὴν πο

λιορκίαν καὶ φεύγει δρομαίως· φεύγει, λέγω, ἵνα σωθῇ εἰς τὴν Ἤπειρον. Φθάσας δὲ εἰς τὸ Ἀγρίνιον ὅπως διαβῇ τὸν ποταμὸν Ἀχελῷον εὗρεν αὐτὸν πλημμυροῦντα ἀπὸ τὰς τότε συνεχεῖς βροχὰς καὶ χιόνας, ἔμεινε δὲ εἰς τὸ Ἀγρίνιον περιμένων νὰ ἐκπεσθῶσι τὰ ὕδατα νὰ διαβῇ, ἀλλὰ μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ἔφθασε καὶό Ὀδυσσεὺς ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα οὐ μακρὰν τοῦ Ἀγρινίου (ἕως δυω ὥρας). Ὁ δὲ Ὀμὲρ Πασσᾶς μαθὼν τοῦτο καὶ ἔντρομος γενόμενος ῥίπτεται νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν πλημμυροῦντα, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἐπνίγησαν ἕως δύω χιλιάδες Τοῦρκοι, ἀπωλέσθησαν δὲ καὶ πᾶσαι αἱ ἀποσκευαὶ τοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ λοιποὶ ἐσώθησαν εἰς τὴν Ἤπειρον. Καὶ τοιουτοτρόπως σώζεται καὶ ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς τὸ ἔτος τοῦτο ἀπὸ τὸν κίνδυνον, οἱ δὲ λαοὶ ἦλθον εἰς τὰς ἑστίας των, καὶ ἡ ἰδέα τοῦ προσκυνημοῦ ἔπαυσε.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἔχων εἰς τὸ σχέδιόν του νὰ φέρῃ τελείαν ἀποτυχίαν εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐκστρατείαν τοῦΣουλτάνου ὅτανἐξεστράτευσε ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀφίνει εἰς τὴν Ἀνατολικὴν δύω σώματα ἰσχυρά, καὶ τὸ μὲν ἓν ἐτοποθέτησεν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Παρνασοῦ ἀπέναντι τῶν Θερμοπυλῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Εὐσταθίου Κατσικογιάννη, τὸ δὲ ἕτερον ἐτοποθέτησενεἰς τὰς ὑπωρείαςτοῦ ὄρους Ζαγαρᾶ ἀπέναντι τῶν Θηβῶν, μικρὰ δὲ ἀποσπάσματα διέταξε νὰ περιπολῶσιν ἐκ τῶν ἰδίων σωμάτων ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας μέχρι τῶν Μεγάρων καὶ ταὐτοχρόνως διέταξε τοὺς Δερβενοχωρίτας καὶ κατέλαβον τὰ μεγάλα Δερβένια τοῦ Ἰσθμοῦ, καὶ τοιουτοτρόπως διέκοψε τὴν συγκοινωνίαν τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν Λαμίας καὶ Λαρίσσης καὶ τῆς πρώτης καὶ μεγάλης φάλαγγος εἰσβαλούσης ἐν Κορίνθῳ ὑπὸ τὸν Δράμαλην,ὥςε δὲν ἐλάμβανεν οὗτος οὔτε τροφὰς οὔτε κανὲν βοήθημα καὶ οὔτε γράμμα. Ἀπὸ δὲ τὸ πῦρ τῶν Πελοποννησίων καὶ ἀπὸ λοιμὸν καὶ λοιμόν, κατεστράφη κατακράτος καὶ τὸ μέγα σῶμα τοῦτο τοῦ Δράμαλη ἐν Κορίνθῳ, ὥστε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο **1822** ἡ μὲν μεγάλη καὶ ἐπίφοβος ἐκστρατεία τοῦ Σουλτάνου ἐματαιώθη, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἐσώθη καὶ ὁ ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων ἐπαγιώθη διὰ τὰ περαιτέρω.

«Μέγας εἶ Κύριε καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου. Καθ' ἣν περίστασιν ἐκλονήθη ἡ Ἑλλὰς νὰ ἀπολεσθῇ, σύ, Κύριε, ἔτεινας τὴν χεῖρα σου καὶ ἀνέσυρας αὐτὴν ἐκ τοῦ χείλους τοῦ κρημνοῦ

284

τῆς ἀπωλείας καὶ διὰ τοῦ ὀργάνου σου Στρατηγοῦ Ὀδυσσέως τούτου διέσωσας αὐτήν.»

Τοιοῦτος εἶναι ὁ Ὀδυσσεὺς, οὗτινος τὴν μνήμην σήμερον ἐπιτελοῦμεν μετὰ τεσσαρακονταετίαν ἤδη. Κύριοι, περὶ τὰ πρῶτα τέσσαρα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως διετέλεσα ὡς σωματάρχης ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ καὶ ἤμουν παρὼν εἰς ὅλας τὰς ἐκστρατείας καί μάχας τὰς γενομένας παρ' αὐτοῦ καὶ ἐσπούδασα ἀρκούντως τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀειμνήστου αὐτοῦ στρατηγοῦ· ὁ μόνος πόθος αὐτοῦ ἦτο νὰ εἴδῃ τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν ἐκ τῆς δουλείας τῶν Τούρκων καὶ ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐπιῤῥοῆς φιλοδόξων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καί κατ' ἐμὲ κριτὴν, ἐπειδὴ ἤμην αὐτόπτης τῶν περιστάσεων ἐκείνων, τὸ κατ' ἐμὲ λέγω μετὰ μεγίστης παῤῥησίας καὶ πεποιθήσεως, ὅτι, μὴ ὑπάρχοντος τοῦ Ὀδυσσέως, τὸ **1822** ἔτος ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις κατεστρέφετο καὶ κατὰ συνέπειαν κατεστρέφετο καὶ τὸ ἔθνος καὶ σήμερον δὲν ἤθελε ἔχωμεν ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν Βασίλειον καὶ ἀναπνέωμεν τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος. Ἐὰν ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἤθελε καταπολεμήσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ προσκυνισμοῦ, δὲν ἤθελε καταπολεμήσῃ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην φάλαγγα τῶν Τούρκων, καὶ ἀποπέμψῃ αὐτὰς ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν ὁρίων, καὶ ἂν δὲν ἤθελε διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν μὲ τὸν Δράμαλην ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἡ καταστροφὴ τούτου ἐν Κορίνθῳ, βοηθούντων καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, οὐδέποτε ἠδύνατο ἡ Πελοπόννησος νὰ ἀνθέξῃ ἀπέναντι τοιαύτης κολοσιαίας δυνάμεως, τοῦτο πᾶς τις δύναται νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἦτο φυσικῶς ἀδύνατον.

Ἀφ' οὗ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις δὲν κατεπνίγη εἰς τὴν νηπιότητά της, οἱ Ἕλληνες, ἔχοντες σύνθημα τὸ «ἢ ζωὴ ἢ θάνατος» καὶ συνηθίσαντες καρτερικῶς εἰς τὸν ἀγῶνα μετὰ τὴν θύελλαν τοῦ **1822**, ἐξηκολούθησαν ἀπτοήτως μὲ περισσότερον ζῆλον τὸν ἀγῶνα, ἂν καὶ μὲ ἀκαταλογίστους θυσίας ἐπροέβησεν ὅμως εἰς τὸ τέρμα τῆς ἐλευθερίας των.

Ὁ Κύριος Σπυρίδων Τρικούπης εὐτύχησε νὰ γράψῃ τὴν νέαν στορίαν τῆς Ἑλλάδος τὴν ὁποίαν καὶ ἐδημοσίευσεν ἔν τε τῷ ἐσωτερικῷ κόσμῳ καὶ ἐξωτερικῷ. Εἴδαμεν ἐν αὐτῇ περιστάσεις τινὰς ἀφορώσας τὸν προκείμενον νεκρὸν μικροῦ λόγου ἀξίας, τὰ δὲ κολοσσαῖα καὶ σωτηριώδη ἔργα αὐτοῦ ὑπερεπήδησε καὶ δὲν κατε-

285

χώρισε μόνον τὴν μάχην εἰς τῆς Γραβιᾶς τὸ Χάνι ἀναφέρει μὲ ὀλίγας ξηρὰς ξηρὰς λεξεις, καὶ διὰ τί τοῦτο; διότι ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτον ἐναντίος εἰς τὸ πνεῦμα τῶν φιλοδοξων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ ἱστορικὸς κύριος Τρικούπης διὰ τῆς ἱστορίας του τὸν μὲν Ὀδυσσέα ἐσφαγίασε καὶ μετὰ θάνατον, τοὺς δὲ μεταγενεστέρους ἡμῶν ἀφῆκεν εἰς ἄγνοιαν τῶν ἔργων καὶ τῶν κατωρθωμάτων αὐτοῦ διὰ τὴν παλιγγενεσίαν τῆς πατρίδος μας.

Ἀλλὰ ὁ μέγας προμαχῶν ἐκεῖνος, ὅντινα βλέπετε εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ ἡ ματαίωσις τῆς μεγαλης ἐκστρατείας τοῦ Σουλτάνου τὸ ἔτος 1822, τὰ μὲν ἔργα τοῦ Ὀδυσσέως μαρτυροῦσι, τὴν δὲ ἱστορίαν τοῦ κ. Τρικούπη διαψεύδουσιν οὐσιωδῶς. Καὶ μόλον τοῦτο ἀπέναντι τῶν σωτηριωδῶν κατορθωμάτων τοῦ στρατηγοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, οἱ τότε διέποντες τῆς πολιτείας μας τρὶς ἐπειράθησαν νὰ δολοφονήσωσι τὸν ἄνδρα τοῦτον, ἀλλ' ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ των, τὸ πρῶτον εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὸ δεύτερον εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον ἐντὸς τοῦ πλοίου τοῦ Χατζῆ Φισφίση Αἰνήτου καὶ τὸ Τρίτον ἐν Ναυπλίῳ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ στρατηγοῦ Νικηταρᾶ, ὅτε ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως Ἰτζκαλὲ τὸν ἐπυροβόλησαν.

Ὁ ἱστορικὸς κ. Τρικούπης, ἀφοῦ δὲν κατεχώρησεν εἰς τὴν ἱστορίαν του τὰ ἡρωϊκὰ καὶ ἐθνοσωτήρια κατορθώματα τοῦ Ὀδυσσέως, εὐαρεστήθη νὰ τὸν ὀνομάσῃ καὶ προδότην τῆς πατρίδος.

Ἐὰν ἦτο ἀληθὴς ὁ ἱστορικὸς, ὤφειλε νὰ καταχωρήσῃ εἰς τὴν ἱστορίαν του τοὐλάχιστον τὰς τρεῖς περιστάσεις, καθ' ἃς ἀπεπειράθησαν οἱ δολοφονοι νὰ τὴν ἀποκτείνωσιν. Ὁ Ὀδυσσεὺς βλέπων τὴν ὁριστικὴν ἀπόφασιν τῶν δολοφόνων του, οἵτινες ἐκράτουν τὴν ἐξουσίαν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὸν θάνατον, τότε προσέφυγεν εἰς τοὺς Τούρκους διὰ δύω λόγους, πρῶτον νὰ σώσῃ τὴν ζωήν του πρὸς καιρὸν μέχρις ὅτου ἀλλάξουν τὰ ἐχθρὰ αὐτοῦ πρόσωπα ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς διοικήσεως, δεύτερον διὰ τῆς ἀπάτης νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ ἀντιφρούριον τῆς Χαλκίδος Καράμπαμπα καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ μέγα φρούριον, καὶ νὰ προσφέρῃ αὐτὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι τὸν παρηκολούθουν τριακόσιοι μάχιμοι Ἕλληνες.

Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχε πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸ ἀρχαῖον ῥητὸν τῶν προγόνων μας λέγον « Εὐβοίας ἄρχεις, Ἑλλαδος ἄρχεις »· ἡ περίστασι

286

αὕτη εἶναι ὁμοία μὲ ἐκείνην τοῦ ἀρχαίου στρατηγοῦ μας Θεμιστοκλέους, ὅττις διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωήν του ἀπὸ τοὺς κακοβούλους καὶ ἀχαρίστους πολιτικοὺς τῶν Ἀθηνῶν προσέφυγεν εἰς τοὺς Πέρσας, ἀλλ' οὔτε ὁ Ὀδυσσεὺς οὔτε ὁ Θεμιστοκλῆς ὡδήγησαν τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος κατ' αὐτῆς· μάλιστα ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον καὶ διαλύσας τὴν συνοδίαν του, ἀφοῦ ἀπέτυχε τὸν σκοπόν του, προσῆλθεν ἑκουσίως εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ εὐεργετηθέντος παρ' αὐτοῦ Ἰωάννου Γούρα, οἱ δὲ συκοφάνται του ἐπηύξησαν τὰς κατηγορίας του. Ὁ Ὀδυσσεὺς βλέπων οὕτω ζητεῖ ἐπανειλημένως νὰ εἰσαχθῇ εἰς δίκην νὰ δικασθῇ καὶ ὅταν ἤθελε ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡμάρτησεν εἰς τὴν Πατρίδα νὰ τιμωρηθῇ ἐννόμως, ἀλλ' οἱ συκοφάνται του κατέχοντες τοτε τὴν ἕδραν τῆς διοικησεως ἐκώφευσαν καὶ οὐδὲ ἀκρόασιν ἔδωσαν εἰς τὴν αἴτησίν του ταύτην· ἀλλὰ τὸ 1824, λεγω, καθ ὃ ἦλθεν ἐν Ἑλλάδι τὸ χρυσίων του δανείου τότε εὗρον την εὐκαιρίαν καὶ ἀπεφάσισαν να δολοφονησουν τὸν ἄνδρα και διὰ τί τουτο; διότι ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τους Ἕλληνας νὰ κύψουν τὸν αὐχένα εἰς φιλάρχους ἀνθρώπους καὶ ὀνομάζοντας ἑαυτοὺς πριγκηπας.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐζήτησε νὰ εἰσαχθῇ εἰς δικην· διατὶ ἡ διοίκησις δὲν τὸν παραπέμπει εἰς τὸ στρατοδικεῖον νὰ τὸν δικάσῃ καὶ νὰ τὸν καταδικάσῃ, ἂν ἡμάρτησεν; διότι ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς ἤθελε κηρυχθῇ ἀθῶος, οἱ δὲ συκοφάνται του ἔνοχοι· ἀλλὰ δίδουν ὅμως προνόμιον τῷ Ἰωάννῃ Γούρα καὶ τῷ λέγουν, φόνευσον τὸν Ὀδυσσεα λαθραίως καὶ σὺ Γοῦρα θελεις ἀποκατασταθῇς ἄρχων κισσης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἤδη δὲ πέμψε τον Γραμματεα του Σοφιανόπουλον νὰ λάβῃ ὅσους μισθοὺς θέλεις, ἐπειδη ἔχομεν ἄπειρον χρυσίον τόρα ὅπου μᾶς ἦλθε τὸ δάνειον ἀπο τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ δὲ εὐεργετηθεὶς παρὰ τοῦ Ὀδυσσέως ἀχάριστος Γούρας διατάττει τοὺς δημίους του καὶ δολοφονοῦν τὸν εὐεργετην του καὶ εὐεργέτην τῆς Ἑλλάδος Ὀδυσσέα μεσης νυκτος ἐν τῷ πύργῳ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.

Κύριοι, ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται· ἂς ἀπευθύνωμεν τὰς χριστιανικας εὐχάς μας προς τον Ὕψιστον Θεὸν καὶ εἴπωμεν, ἀδελφοί, τὸ αἰωνία του ἡ μνήμη, ὁ Θεὸς συγχωρησοι αὐτόν.

Ἐπιμελείᾳ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Κ. ΖΑΦΕΙΡΗ.

ΤΥΠΟΙΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ Δ. ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ.